

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
Cilt 7, Sayı 15 (Nisan 2018), s. 119-122.
DOI: 10.25068/dedekorkut165
ISSN: 2147-5490, Samsun- Türkiye

Kitap Tanıtımı/ Book Review

Geliş Tarihi: 29. 03. 2018
Kabul Tarihi: 26. 04. 2018

Ferruh Ağca: Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı

Ferruh Ağca (2016), Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı - Metin-Aktarma-NotlarDizin-Tıpkıbasım, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 317 s. ISBN 978-975-456-139-5.

Abdullah YILDIRIM*

Giriş

Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün, dil araştırmaları serisinin dokuzuncu kitabı olan *Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı*, Prof. Dr. Ferruh Ağca tarafından 2016 yılında bilim dünyasına kazandırılmıştır. Ağca'nın Eski Türkçe bilhassa da Eski Uygur Türkçesi üzerine birçok çalışması vardır. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır:

- Eski Uygur Türkçesiyle Yazılmış Eserlerin Ses ve Şekil Özelliklerine Göre Tarihlendirilmesi, Hacettepe Üniversitesi, 2006. (Doktora Tezi).
- Budist Türk Çevresi Metinlerinde Olumsuzluk ve Yokluk Şekilleri, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2010.
- "Maniheist ve Budist Türkçe Metinlerin Tarihlendirilmesinde Kullanılan Ölçütler", H.Ü. Türkbilig Türkoloji Araştırmaları 2006/12, ss. 3-37, Ankara 2006.
- "Eski Türkçede {-A/-I/-(y)U} Ünlü Zarf-Fiil Eklerinin Farklı Bir İşlevi Üzerine", H.Ü. Türkbilig Türkoloji Araştırmaları 2006/13, ss. 3-37, Ankara 2007.
- "Maniheist ve Budist Türkçe Metinlerde Fiil + -mAk + İyl Ekl bol- Yapısı Üzerine", H.Ü. Türkbilig Türkoloji Araştırmaları 2006/114, ss. 1-21, Ankara 2007.

*Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Malatya-Türkiye.
abdullahyildirim350@gmail.com

- “Eski Türkçe -gA(y)sUg Eki ve Ekin Tarihi Türk Dili Alanındaki Biçimleri Üzerine”, A. Ü. Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Cilt 7 / 1 (Mart 2010), Ankara 2010: 231-250.
- “Eski Türkçe Metinlerde /ŋ/ ~ /g/ Değişkenliği Üzerine”, Türkbilig 2012/23: 69-82.
- “Eski Türkçede Varlık ve Yokluk İşaretleyicilerinin (ba:r, yo:k) Gramerleşme Süreçleri”, Dil Araştırmaları 16, Bahar 2015: 83-101.
- “Eski Uygurca Metinlerin Tarihlendirilişi ile İlgili Tespitler”, A.Ü. DTCF Türkoloji Dergisi 21, I (2014), 2015: 1-12.
- “Eski Türkçe kö:k teŋri ve kö:k kalık İkilemeleri Üzerine”, Türkbilig Türkoloji Araştırmaları Dergisi 2015/30:201-221.
- “Tarihsel Türk Dili Alanlarında Morfosentaktik Beklenti Kipliği: (b)ol(g)a(y) ki(m) ... fiil + -(g)A(y) + (ŞhsEkl)”, Türkbilig Türkoloji Araştırmaları Dergisi 2016/31: 79-95.
- “11-12. Yüzyıllara Ait Maniheist-Budist ve İslamî Türkçe Metinlerin Ses ve Şekil Özelliklerine Göre Eski Türkçe Kavramı ve Sınırları”, Türk Kültürü, Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi, Yıl 47, Yeni Seri Cilt II Sayı 1 2009/1: 1-47.
- (Doç. Dr. Bülent GÜL ile) “İbni Mühenna Lügati'nin Tarihi Türk Dili Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi”, Türk Kültürü, Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi, Yıl 52, Yeni Seri Cilt VII, 2014/1: 21-29.
- “Göktürk Alfabeti”, Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü, C. III, Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2004: 80-81.
- “Divanu Lügati't-Türk'te Ses-Yazım İlişkisi”, Kâşgarlı Mahmûd Kitabı (Editör: F. Sema BARUTCU ÖZÖNDER), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2008: 175-187.
- “Eski Türkçe Metinlerde Anlamsal ve Fonksiyonel Olarak idi ve ige/iye/ie Sözcükleri Üzerine”, Belâk Bitig, Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı (Ed. Bülent GÜL), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2013: 65-79.
- “Tarihsel Türk Dili Alanlarında dA Edatı ve Edatın Kökeni Üzerine”, Yalım Kaya Bitiği, Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya Armağanı (Ed. Hatice ŞİRİN USER, Bülent GÜL), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2013: 99-107.
- “Eski Uygurcada İştikaklı İkilemeler,” Alkış Bitiği Kemal Eraslan Armağanı (Ed. Bülent GÜL), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2015: 17-30.
- “Eski Uygur ve Eski Oğuz Türkçelerinde Yuvarlaklaşma Eğilimleri”, 5. Uluslar arası Türkiyat Araştırmaları sempozyumu, Oğuzlar: Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri, 21-23 Mayıs 2014 Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Türk tarihi, dili, edebiyatı ve kültürünün en önemli kaynaklarından biri olan Türklük Bilimi araştırmalarında Oğuz Kağan Destanı (OKD) ya da Oğuzname olarak adlandırılan metnin bugüne kadar eksiksiz bir nüshasına rastlanılmamıştır. (s. 1).

Paris'teki Biblioteque Nationale'de korunan Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı 42 varaktan oluşmaktadır. Kursiv yazı türü ile yazılmış olan OKD'nin her varığında 9 satır bulunmasına karşın son varakta 7 satır bulunmaktadır. Toplam 376 satırdan oluşan yazmanın bazı varakları nemden yıprandığı için okunamamaktadır.

OKD arkaik ve dillik özellikler barındırdığı için bugüne kadar birçok türkolog tarafından çalışılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır:

Rıza NUR, *Oughouz-namé-Épopé Turque*, Alexandrie, 1928.

Willi BANG, G. R. ARAT, *Oğuz Kağan Destanı*, İstanbul Üniversitesi Yay.:18, İstanbul, 1936.

A. M. ŞÇERBAK, *Oğuz-name & Muhabbet-name*, Pamyatniki Drevneuygurskoy i Starouzbekskoy Pis'mennosti, Moskova, 1959.

Paul PELLIoT, *Uygur Yazılmış Uğuz Han Destanı Üzerine* (Çev. Vedat KÖKEN), TDK Yay., Ankara, 2004.

Mehmet ÖLMEZ, "Commentary of Oghuz Nama", Commentary Protect of the Centre for Eurasian, Civilisation Archive, Seoul National University, Seoul, 2009.

Ağca çalışmasını **Giriş, Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanının Yazım ve Dillilik Özellikleri, Metin, Aktarma, Notlar, Dizin, Kaynaklar ve Tıpkıbasım** olmak üzere 8 ana başlıkta toplamıştır.

Giriş bölümünde, Türkologların Oğuz adının anlamı ve kökeni hakkındaki görüşleri, OKD'nin nüshaları, OKD'nin şekil yapısı, muhtevası ve OKD ile ilgili çalışmalar hakkında bilgiler yer alır. Daha sonra izlenen yol ve yöntem kısmına geçilmiştir. Burada metnin yazı ve harf çevirimi, Türkiye Türkçesine aktarması, notlar ve dizininde belirli esaslar doğrultusunda ele alındığı ifade edilmiştir. Genel olarak metne sadık kalınarak farklı yazımlar ile gösterilen sesbirim, biçimbirim ya da sözcükbirimler tekleştirilmemiştir. Mesela hem sözbaşı /y-/ ile yarlığ, hem de söz başı /c-/ ile carlıg şeklinde yazılmış sözcüğün yazı çevirimi, yazıma sadık kalınarak yapılmıştır. OKD'deki Uygur alfabesi, transliterasyon ve transkripsiyon işaretlerini gösteren bir tablo ve kısaltmalar listesiyle bu bölüm sonlandırılmıştır.

İkinci bölüm ise yazıldığı dönemin dil özelliklerini gösteren küçük bir gramer niteliği taşımaktadır. Bu bölümde OKD'de ünlülerin ve ünsüzlerin yazımı ile seslik ve biçimlik özellikleri verilerek fonolojik ve morfolojik açıdan incelenmiştir. Metinde ünlülerin gösteriminin problemlili ve düzensiz olduğunu dile getiren Ağca, Uygur alfabesinde ünlülerin yazımı ve ilgili sisteme uyulmadığını da eklemiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünü metnin transkripsiyonu ve transliterasyonu oluşturmaktadır. Bu bölümde her sayfa ve satır numaralandırıp önce taranskripsiyonu sonra da transliterasyonu verilmiştir. Ayrı yazılan ekler yazı çevriminde (-) işareti ile, yıprandığı için okunamayan kelimeler veya ifadeler harf çevriminde /// işareti ile, fakat yazı çevriminde herhangi bir öneride bulunulmamışsa [] işareti ile, yazılmayan ünlüler ya da ünsüzler () işareti ile gösterilmiştir.

Daha sonraki bölümde ise Ağca, metne genel olarak bağlı kalarak metni Türkiye Türkçesine aktarmıştır. Bazı kısımların daha anlaşılır kılınabilmesi için metinden bağımsız hareket etme gereksinimi hissetmiştir.

Bizce metnin en değerli kısmını "Notlar" bölümü oluşturmaktadır. Bu bölümde metindeki kelimeler, kelime grupları ve cümleler bir kuyumcu titizliğiyle incelenmiştir. Kelimelerin hem tarihi Türk dillerinde hem de çağdaş Türk dillerinde tanıklandığı şekilleri verilmeye çalışılmıştır. Öte yandan dillilik özellikleri bakımından önemli görülen kelimelerin fonolojik ve morfolojik özellikleri gösterilmeye çalışılmıştır. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda okunamayan, tereddütlü olan ve Türkologlar

arasında ihtilafli olan kelimelere yeni okuma ve anlamdırma önerileri getirilmiştir. Bu yeni okuma ve anlamdırmalar şunlardır:

Anuñ anıjuǵu-su “onun resmi/sureti”, *közü yarup bödiüdi* “gözü parlayıp büyüdü”, *öñ-lük* “yüz, sima”, *söy(ü)rme* “pişmiş/haşlanmış et”, *tili kile başladı* “konuşmaya başladı”, *calbargu-da irdi* “yalvarmaktaydı”, *kokulgu-luk-rak* “daha parlak”, *alın-dan* “ön tarafta”, *osıǵı* “şeklini, tarzını, yolunu”, *carlıǵ carla-* “emir göndermek”, *taluy* “deniz, umman”, *tarıtgu tart-* “ihanda bulunmak”, *kas* “yeşim (değerli taş)”, *çöñ* “batı”, *kop kızıl* “tümüyle kırmızı”, *tüşük boldı* “kaldı, ulaştı”, *buçur-* “nasip etmek, ihanda bulunmak”, *niçük* “nasıl”, *siv(i)yor irdi* “seviyordu”, *cörüǵü-de sogur-gu-da oña ir irdi* “uzun yola ve soǵuǵa (karşı) dirençli bir kişiydi.”, *kagar-luk* “Karluk”, *açkuç* “anahtar”, *Mıstır* “Mısır”, *uk-gu-luk* “akıllı”, *te(g)gen irdi* “-a kadar uzamıştı”, *tör(ü)lük bols[un]-gıl tözün* “töre tümüyle hakim olsun.”, *külgürdüm* “güldürdüm.”.

Dizin bölümünde yazmada geçen kelimelerin cümle içinde kazandığı anlam verilmiştir. Daha sonra Kısaltma ve Kaynaklar bölümünün ardından metnin renkli tıpkıbasımı verilmiştir.

Her satırı emek dolu bu değerli çalışmayı Türkoloji dünyasına kazandırdığı için Prof. Dr. Ferruh Ağca’yı kutluyoruz. Türklük bilimine kazandıracığı daha nice çalışmalarını sabırsızlıkla bekliyoruz.

